

ABSTRACT

Crearea Pieței Interne a Energiei la nivel european s-a realizat în etape. Inițial, s-au inițiat măsuri legislative menite să asigure transparența prețurilor pentru consumatorii finali și să faciliteze transportul gazului natural și a energiei electrice prin rețelele importante ale spațiului UE. Pasul următor a constat în eliminarea unor restricții privind accesul egal al companiilor la explorarea și exploatarea rezervelor de hidrocarburi. În perioada 1996 - 1998 s-a făcut un pas important prin adoptarea de norme, care permit comerțul cu energie electrică și gazului natural în interiorul Comunității.

Liberalizarea piețelor de energie electrică și gaz, care au fost deschise consumatorilor importanți în 1999 și respectiv 2000, a marcat un succes important prin decizia liberalizării lor totale, pentru toate tipurile de consumatori, până la sfârșitul anului 2004. Decizia a fost luată la Consiliul European de la Barcelona în 2002. Introducerea Directivei comune pentru gaz și energie electrică simplifică și omogenizează regulile de piață, marcând un pas nou spre consolidarea pieței unice.

În februarie 2011, Șefii de stat și de guverne din UE au declarat că se impune finalizarea pieței interne a energiei până în anul 2014. Transpunerea promptă și completă în dreptul intern a legislației UE privind piața unică a gazelor naturale și a energiei electrice este esențială pentru a atinge acest obiectiv. Cel de-al treilea pachet legislativ în domeniul energiei include dispoziții importante pentru buna funcționare a piețelor de energie, inclusiv noi norme privind separarea rețelelor, norme de consolidare a independenței și a competențelor autorităților naționale de reglementare și norme privind îmbunătățirea funcționării piețelor cu amănuntul în beneficiul consumatorilor.

Datele existente relevă faptul că piața internă de energie este, în stadiul actual al integrării europene, încă în lucru.

CUPRINS

1. INTRODUCERE	3
2. PREVEDERILE CELUI DE-AL TREILEA PACHET ENERGETIC	6
3. LIBERALIZAREA PIEȚELOR DE ENERGIE	9
4. SITUAȚIA EXISTENTĂ ÎNTR-O SERIE DE STATE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE	10
5. DATE STATISTICE PRIVIND LIBERALIZAREA PIEȚELOR DE ENERGIE ELECTRICĂ ȘI GAZE NATURALE	21
5. BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	27

1. INTRODUCERE

Uniunea Europeană a demarat liberalizarea piețelor sale de energie la sfârșitul anilor '90. Pe fundalul existenței unor piețe naționale de energie dominate de monopoluri puternice, de regulă implicate în aranjamente de lungă durată de ordin politic și social¹, procesul de liberalizare a fost declanșat de viziunea unei piețe cu adevărat competitivă, transparentă, unică și extinsă la scară continentală.

Fundamentul legal al acestui proces, conceput de Comisia Europeană, este reprezentat de o serie de pachete legislative - Directive europene și Reglementările aferente.

Primul Pachet energetic (Directivele 96/92/EC și 98/30/EC) a fost realizat în perioada 1996 - 1998 și a produs o deschidere incipientă a piețelor interne de gaz și electricitate.

În anul 2003 a urmat cel de-al doilea "pachet al energiei" (Directivele 2003/54/EC și 2003/55/EC), prin care procesul a avansat în direcția dorită, astfel că până la sfârșitul anilor 2006 s-au făcut simțite o serie de rezultate pozitive:

- mai multe opțiuni pentru consumatori de a alege dintre furnizori;
- prețuri în general accesibile, în ciuda creșterii prețului barilului de petrol;
- servicii mai bune.

Ceea ce a constituit însă un blocaj major în calea unei liberalizări mai substanțiale a fost controlul exclusiv pe care îl exercitau marii producători de energie asupra rețelelor de transport, împiedicând, astfel, accesul competitorilor lor pe piață.

În consecință, în anul 2009 a fost promovat al Treilea Pachet al Energiei (TPE), constând în două Directive privind piețele de electricitate și gaz (2009/72/EC și 2009/73/EC) și trei Reglementări privind condițiile de acces la rețeaua de transport de gaz, la rețeaua pentru schimburile transfrontaliere de energie electrică și crearea Agenției Europene de Reglementare în domeniul Energiei (ACER).

Principalele obiective ale TPE sunt următoarele:

- independența operatorilor sistemelor de transport (OST) față de controlul unor anumiți producători de energie. Integrarea pe verticală în sectorul energetic atrage după sine interesul inerent al operatorului de a privilegia interesele proprii sale companii în ceea ce privește accesul la rețeaua de transport și la informațiile venite din piață;
- accesul terților pe baze nediscriminatorii la rețelele de distribuție către consumatorii finali, atât în cazul sectorului electric, cât și în cel al gazelor naturale, precum și la capacitățile de înmagazinare, în cazul celui din urmă;
- autonomia autorităților în materie de reglementare energetică, cu conducere și surse de finanțare situate în afara influenței politice;

¹ Dudău, R., Simionel T., „Politica celui de-al Treilea Pachet al Energiei”, România Energy Center (ROEC), septembrie 2011
http://www.petroileumreview.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=506:politica-celui-de-al-treilea-pachet-al-energiei&catid=45:energy&Itemid=251

LIBERALIZAREA SECTORULUI ENERGETIC ÎN STATE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE

- măsuri de protecție socială adecvate, care să nu distorsioneze, însă, competitivitatea pieței.

Deși termenul limită de transpunere în legislația națională a Statelor Membre a celui de-al treilea Pachet energetic a fost 1 martie 2011, până la 1 septembrie 2011 nici unul dintre state nu realizase toți pașii necesari acestui scop. Doar patru state au înaintat notificări parțiale Comisiei Europene.

Potrivit experților², în ultimii ani, România s-a înscris pe o tendință contrară implementării politicilor UE din domeniul pieței energetice interne. În ceea ce privește acest aspect, noul Pachet energetic acordă statelor membre trei opțiuni, care ar trebui să devină realitate până în martie 2012:

- separarea efectivă a proprietății asupra sistemelor de transport (ownership unbundling), ceea ce presupune ca firmele integrate pe verticală să-și vândă rețelele de gaz și electricitate;

- crearea unui Operator de Sistem Independent, ceea ce presupune leasing-ul rețelei de transport către o companie separată și independentă, monitorizată de Agenția națională de reglementare;

- crearea unui Operator de Transmisie Independent, variantă în care proprietatea este deținută în continuare de „compania-mamă”, doar controlul rețelei fiind transferat către o companie subsidiară, sub supravegherea Autorității de reglementare.

Aceste prevederi au condus la apariția unor nemulțumiri, în special din partea unor guverne și mari companii energetice europene, din câteva motive: în primul rând, unele state membre (de exemplu, Franța) au o tradiție a monopolului și a integrării pe verticală. În alte state vest-europene, cum ar fi Germania și Italia, marile companii energetice sunt legate prin contracte avantajoase, testate în timp, de societatea „Gazprom”, cel mai mare exportator de gaze naturale către Europa, dar al cărui model de afaceri este cu totul contrar spiritului celui de-al treilea Pachet energetic. În plus, în țările Europei Centrale și de Est, un anume sentiment de dezamăgire față de aparenta lipsă de unitate și de solidaritate la nivelul UE, pe probleme de securitate energetică, a condus la un tip de planificare egoistă și de multe ori haotică a strategiei energetice.

În acest context, noul Pachet este văzut ca o externalitate folositoare, dar și problematică, în funcție de circumstanțele fiecărei tranzacții. O serie de exemple sunt elocvente în acest sens. Decizia recentă de a-și mari importurile de gaz din Rusia a pus Polonia în fața unei laturi problematice, contrară prevederilor Pachetului energetic: conducta Yamal-Europa, de care depind importurile, este o investiție în valoare de 15,6 miliarde de dolari, care este operată în Polonia de către „EuRoPol Gaz”, companie la care „Gazprom” este acționar alături de „Compania Poloneză de Petrol și Gaz (PGNiG)” (fiecare cu câte 48%) și de „Polish Gas Trading” (4%). Afacerea are nevoie de o derogare de la dispozițiile TPE în privința separării patrimoniale. În urma avertismentelor UE de începere a procedurii de infringement, s-a ajuns la un compromis: compania poloneză „Gaz-Systema” urmează să servească drept Operator de Sistem Independent, dar numai în cazul în care va fi disponibil un excedent de gaz față de cantitatea contractată inițial (cel mai probabil, este vorba de o cantitate neglijabilă).

Pe de altă parte, Lituania a folosit TPE ca instrument legal în eforturile sale de a reduce influența „Gazprom” asupra sistemului ei energetic. Această companie rusească deține 37,1% din principala companie de gaz lituaniană, „Lietuvos Dujos”, în timp ce „E.ON Ruhrgas” deține 38,9 %. Guvernul lituanian a decis să separe

² *Ibidem*

aprovizionarea cu gaz de activele de transport, invocând legislația europeană, „Gazprom” numind acțiunea drept o „adevărată naționalizare”.

Experții aduc în dezbatere și efectele descurajatoare pe care separarea patrimonială le cauzează atunci când vine vorba de mari investiții în infrastructură, cum ar fi conductele de petrol și gaz. Se menționează faptul că producătorii internaționali de energie nu au niciun interes să investească în proiecte care să ofere cote de piață concurenților lor. Astfel, de la caz la caz, se pot aduce argumente în favoarea unor derogări parțiale de la regimul de *unbundling* atunci când se face trimitere la marile conducte internaționale. De exemplu, în cazul Nabucco, formula asupra căreia s-a convenit rezerva o cotă de 50% din capacitatea conductei pentru membrii consorțiului, restul fiind disponibil pe piață.

În cadrul dimensiunii de politică externă a comerțului cu energie, compania „Gazprom” este un jucător-cheie. În calitate de principal furnizor de gaz natural al Europei, interesele companiei rusești pe segmentul de *downstream* s-au reflectat în parteneriatele încheiate cu diverse mari companii energetice europene. La 30 iunie 2011, „Gazprom” și-a anunțat intenția de a achiziționa în Germania active în domeniul producerii de electricitate. Aceasta va pune din nou compania rusească în contradicție cu prevederile TPE, deoarece tranzacția ar implementa un lanț complet de distribuție consumator-productor în interiorul UE. Astfel de inițiative au loc pe fondul creșterii puterii de negociere a „Gazpromului” datorită creșterii prețului petrolului, dar mai ales datorită deciziei germane de a renunța la energia nucleară, ceea ce va duce la creșterea importurilor de gaz rusec în Germania.

Finalizarea primului segment al gazoductului „Nord Stream” trebuie, de asemenea, luată în considerare. Astfel, se crează imaginea unor state central și est-europene presate din punct de vedere al securității energetice între Europa Occidentală, care dispune de resurse și Gazprom, care are o capacitate de transport în exces, dar care abia poate să-și mențină producția la nivelul obligațiilor contractuale.

Pe de altă parte, se apreciază că politicile energetice ale României au cunoscut o evoluție remarcabilă în direcția liberalizării de la începutul anilor 2000 și până imediat după aderarea la UE. S-a ajuns la un grad considerabil de separare între capacitățile de producție, transport, distribuție și retail, atât pe piața de electricitate, cât și pe cea de gaz. Până în 2008, aproximativ două treimi din piața gazului erau deschise competiției, restul fiind reglementat de „Autoritatea Națională de Reglementare în domeniul Energiei (ANRE)”. Mai mult, o cantitate semnificativă de electricitate este tranzacționată prin Operatorul Pieței de Energie Electrică (OPCOM), care funcționează ca o bursă de electricitate.

Cu toate acestea, experții apreciază că politicile energetice ale României par în prezent să fie opuse spiritului TPE. Nu s-a înregistrat nici o competiție reală în sectorul producerii de energie pentru că nu au fost privatizate monopolurile de stat. Nu în ultimul rând, prețul reglementat al gazului a fost ținut în mod constant sub nivelul pieței europene - în prezent la mai puțin de jumătate: 160 dolari/1.000 m³, preț stabilit de ANRE la sfârșitul lui 2009 și înghețat de atunci. Cu toate acestea, între timp, importurile au crescut atât ca preț (peste 400 dolari/1.000 m³), cât și ca proporție din consumul total de gaz (aproximativ 20%/an). Ineficiențele astfel generate au fost absorbite în mare parte de cei doi mari jucători de pe piața reglementată a gazului: „GDF Suez” și „E.ON” (fiecare cu aproximativ 45% cotă de piață), pierderile raportate ajungând la câteva sute de milioane de dolari.

Între timp, potrivit legii, câțiva mari consumatori din industria chimică și energetică beneficiază de accesul privilegiat la gazul ieftin din producția internă. Experții apreciază că aceasta produce nu numai distorsiuni în funcționarea

sistemului de piață liberă, ci creează și o complicitate obscură între puterea politică și diferite grupuri de interese. Situația este similară și în ceea ce privește piața de energie electrică. De asemenea, experții consideră că ezitățile în ceea ce privește liberalizarea pieței energiei au în vedere și teama costurilor electorale înaintea alegerilor programate în anul 2012³.

Noul Pachet energetic abordează explicit nevoia de protecție socială în fața creșterii anticipate a prețurilor prin liberalizare. TPE cere definirea juridică a categoriei de „consumator vulnerabil” și protejarea ei prin subvenții publice, spre deosebire de mecanismele actuale de protejare a tuturor consumatorilor casnici și a unor mari consumatori industriali prin reglementarea prețului.

În concluzie, analizând complexitatea organizațională pe care o presupune, TPE servește intereselor strategice și de dezvoltare ale statelor membre în mai multe direcții importante:

- conduce la o autentică liberalizare a pieței, cu beneficiile pe care concurența le aduce pe termen lung în favoarea consumatorului, dar și cu măsuri de protecție socială;
- pe termen scurt, stimulează investițiile private atât de necesare în toate ramurile sectorului energetic;
- favorizează interconectarea piețelor naționale la nivel regional;
- în termeni de securitate energetică, TPE poate servi drept mecanism de protecție eficient împotriva unei „diplomații economice” potențial agresive.

2. PREVEDERILE CELUI DE-AL TREILEA PACHET ENERGETIC

Cel de-al Treilea Pachet Energetic (Directivele 72 și 73/2009, Regulamentele 713/2009/EC, 714/2009/EC și 715/2009/EC) urmărește câteva direcții principale noi față de precedentele acte normative adoptate pentru piața europeană de energie:

1. Creșterea independenței operatorilor rețelelor de transport

Rețelele de transport trebuie să fie independente de interesul unui producător, pentru a se asigura că orice producător are acces fără discriminare la piața de profil, atâta timp cât îndeplinește standarde minime tehnice pentru a fi conectat la rețea. În multe state membre, mai ales acolo unde sectoarele de electricitate și gaz sunt încă integrate vertical, un producător care are în proprietate o rețea de transport poate bloca accesul unui concurent la piață, fie nepermițându-i conectarea, fie impunându-i costuri prohibitive sub pretextul existenței unei congestii. Preferabil (dar nu obligatoriu în cele două directive), independența rețelelor de transport de producție se poate realiza prin separarea efectivă a proprietății asupra rețelelor (*“ownership unbundling”*).

Alternativa acceptabilă este constituirea unor operatori de transport independenți, fără separarea proprietății, însă cu mecanisme clare (independență managerială și juridică) care să asigure accesul nediscriminatoriu la rețea al oricărui alt producător. Cu alte cuvinte, trebuie evitat ca aceleași persoane să dețină

³ *ibidem*

controlul asupra unui producător și asupra operatorului de transport. Operatorii de transport trebuie să aibă autonomie managerială și resurse suficiente (financiare și umane) pentru a li se asigura independența. Mai mult, conducerea operatorilor de transport este înlocuită de un organism de supraveghere, constituit special în acest scop, care are în plus rolul de a lua deciziile majore în ceea ce privește activele rețelei, aprobarea planurilor de investiții și financiare, distribuirea dividendelor, precum și numirea unui ofițer de conformitate (aprobat și de reglementatorul național) care să monitorizeze un program elaborat de operatorul de transport prin care se asigură accesul nediscriminatoriu la rețea al oricărui producător ce îndeplinește criteriile tehnice. Organismul de supraveghere pentru transportatorii de electricitate și gaz, propus în cele două directive, ar fi format din membri numiți de acționari și, eventual, reprezentanți ai sindicatului. Evident, această alternativă este mai complicată decât separarea proprietății.

Pe lângă chestiunea independenței, dar legată parțial de aceasta, operatorii de transport trebuie să asigure accesul fizic al cât mai multor producători la rețea. Operatorul de transport trebuie să-și facă planuri de investiții de 10 ani prin care să țină cont de consumul estimat, producția prognozată dar și de planul comunitar de interconectare a rețelelor naționale, deoarece o barieră majoră în integrarea piețelor naționale într-o piață unică o reprezintă capacitatea redusă de tranzacționare peste hotare. Planul este monitorizat de reglementator, care are puterea de a obliga, prin diferite mecanisme, operatorul de transport să facă investițiile din program. În plus, tarifele de transport sunt aprobate de reglementator tocmai pe baza acestui program.

2. Accesul nediscriminatoriu al consumatorilor și furnizorilor la rețelele de distribuție

Și în cazul rețelelor de distribuție, directivele propun măsuri similare celor privind rețelele de transport, descrise mai sus. Cu toate acestea, atenția acordată rețelelor de distribuție în cele două directive este mai redusă, deoarece problema principală observată de Comisie în practică, în investigația desfășurată în anul 2006, o reprezintă în primul rând accesul la rețelele de transport, unde apar mai frecvent probleme legate de congestie și se simte mai puternic influența producătorilor și furnizorilor drept o barieră în calea unei piețe competitive (rețeaua de transport fiind infrastructura pieței angro).

3. Capacitatea de înmagazinare

Pentru gaz, o problemă similară celei privind rețeaua de transport este legată de capacitatea de înmagazinare, deținută în unele state membre de unul dintre producători și la care nu au acces și ceilalți producători de gaz. Deși capacitatea de înmagazinare nu este un monopol natural așa cum sunt rețelele de transport și de distribuție, problema în cele mai multe state o reprezintă poziția dominantă a unui operator de înmagazinare, care este de regulă și producătorul dominant. Pentru a rezolva problema poziției dominante, și în acest caz se propune separarea (preferabil și a proprietății) depozitelor de înmagazinare de producători.

4. Creșterea independenței autorității de reglementare

Pachetul de directive propune izolarea autorităților de reglementare față de influența decidenților politici, dar și/sau față de industria reglementată. În plus se dorește sporirea capacității reglementatorilor naționali de a încuraja concurența pe

piețele naționale de gaz și electricitate (de exemplu, promovând prin mecanisme de piață - tarife corect construite - investițiile în rețelele de transport, acolo unde există restricții de capacitate sau congestie ce ar afecta concurența între producători, precum și asigurarea de tarife care stimulează investițiile și accesul cât mai multor producători pe piață). Independența reglementatorului se asigură prin mecanismul de numire și înlocuire a conducerii (mandat fix); responsabilizare pentru decizii; surse proprii de finanțare, independente de bugetul de stat, pentru a detașa reglementatorul de influența politică.

5. Înființarea unui reglementator supranațional de energie (ACER)

Aceasta are drept scop supravegherea autorităților naționale de reglementare și coordonarea/armonizarea reglementărilor existente la nivel național pentru a spori concurența peste granițe. Pentru început, se dorește integrarea în piețele regionale de energie pentru a crește concurența, urmând ca în timp, pe măsura dezvoltării capacităților de interconectare a rețelelor naționale, piețele regionale să se integreze la rândul lor în piața unică la nivelul UE.

6. Liberalizarea piețelor pentru consumatorii publici

Se are în vedere accelerarea ritmului de liberalizare a piețelor, inclusiv pentru consumatorii casnici. În noile directive se insistă asupra definirii adecvate a câtorva termeni pentru a separa protecția socială de mecanismele de piață, pentru a evita distorsiunile în piețele de energie. Astfel: Se insistă asupra **consumatorului vulnerabil**, un concept care trebuie definit în legislația națională în funcție de condițiile din fiecare stat membru, și care trebuie să țină cont de gradul de sărăcie care nu ar permite accesul la energie (**energy poverty**) și interdicția de deconectare în momente critice. În ceea ce privește gradul de sărăcie care nu ar permite accesul la energie, acesta ar trebui abordat prin măsuri sociale, în cadrul politicii sociale a fiecărui stat membru, și nu prin mecanisme care distorsionează piața de energie (de exemplu, nu prin prețuri reglementate la un nivel sub prețul de piață).

Protecția consumatorului *nu* se referă la prețuri mai mici (reglementate) pentru anumite categorii de consumatori, ci la dreptul consumatorului de a fi informat cu privire la date privind propriul consum, surse de energie, prețuri, alternative oferite de alți furnizori, precum și la posibilitatea de a rezolva dispute și a depune plângeri în fața unor abuzuri din partea furnizorilor. Prețurile pentru energie trebuie însă să stimuleze investițiile (mai ales pentru dezvoltarea rețelelor, inclusiv a interconectărilor rețelelelor naționale), eficiența energetică și promovarea energiei regenerabile prin mecanisme de piață, toate acestea având ca efect în timp convergența prețurilor naționale către un preț unic la nivelul UE.

Obligația de serviciu public se referă la faptul că statul trebuie să asigure servicii economice de interes general, ca protecția consumatorului, siguranța în aprovizionare, calitate, protecția mediului, eficiență energetică, toate acestea fără să limiteze un nivel de concurență comparabil între statele membre, pe cât posibil. Serviciile economice de interes general sunt o obligație a statului față de cetățean. Astfel, statul poate impune companiilor private să ofere publicului anumite servicii dacă acestea sunt considerate servicii de interes economic general, lucru care se face fie prin reglementarea companiilor private, fie prin oferirea de subvenții speciale. De exemplu, pentru a asigura serviciul universal, statele membre pot defini un furnizor de ultimă instanță de energie electrică/gaz, furnizor care nu poate deconecta consumatorii decât în situații excepționale.

3. LIBERALIZAREA PIEȚELOR DE ENERGIE

Procesul de liberalizare a piețelor de energie în Uniunea Europeană s-a realizat în mai mulți pași, în funcție de constrângerile existente și de piedicile întâmpinate din partea unora dintre statele membre care doreau să păstreze *status quo*-ul (de pildă, Franța, unde atât piața de gaz cât și cea de energie electrică sunt încă dominate de giganți de stat, „EDF” și „GDF”). Din acești primi pași către liberalizare au rezultat următoarele beneficii: atât consumatorii casnici (din 2007), cât și industria (din 2004), se bucură azi din ce în ce mai mult de libertate de alegere între mai mulți furnizori de energie și de concurența între producători și furnizori în piețele de energie, concurența ținând prețurile la un nivel relativ scăzut, oferind servicii mai bune și stimulând investițiile acolo unde cererea este mai mare, lucru care duce în cele din urmă la siguranță mai mare în aprovizionare⁴. La toate acestea se adaugă transparență mai mare în contracte și implicit o protecție mai bună în fața posibilelor abuzuri din partea furnizorilor.

Pe scurt, în mod concret, acolo unde piețele sunt interconectate s-a observat convergența prețurilor în ultimii ani, în special în piața nord- și central-vest europeană, prețurile începând să urmeze evoluțiile din economia reală (scăderi în timpul crizei); tranzacțiile cu energie au crescut; prețurile la gaz au scăzut în 2009 ca urmare a unor noi terminale LNG care au pus presiuni concurențiale asupra furnizorilor tradiționali de gaz.

În ciuda acestor rezultate pozitive, în anul 2006, un raport al Comisiei Europene⁵ evidenția faptul că liberalizarea piețelor de energie, în primul rând a gazului, dar și în ceea ce privește energia electrică, în baza Directivelor europene 54 și 55/ 2003, se confruntă cu dificultăți în principal din două motive:

a) controlul producătorilor asupra rețelelor de transport, aceștia blocând accesul competitorilor la piață;

b) lipsa de independență a unora dintre reglementatorii naționali de energie, care face ca o serie din aceste structuri să se afle în multe cazuri sub influența politicului. Acolo unde reglementatorii nu sunt independenți politic, acest lucru avantajează unele companii de stat din sectorul energiei sau întârzie liberalizarea piețelor pentru consumatorii finali, de teamă că prețurile vor crește prea mult, ceea ce costă pierderea electoratului.

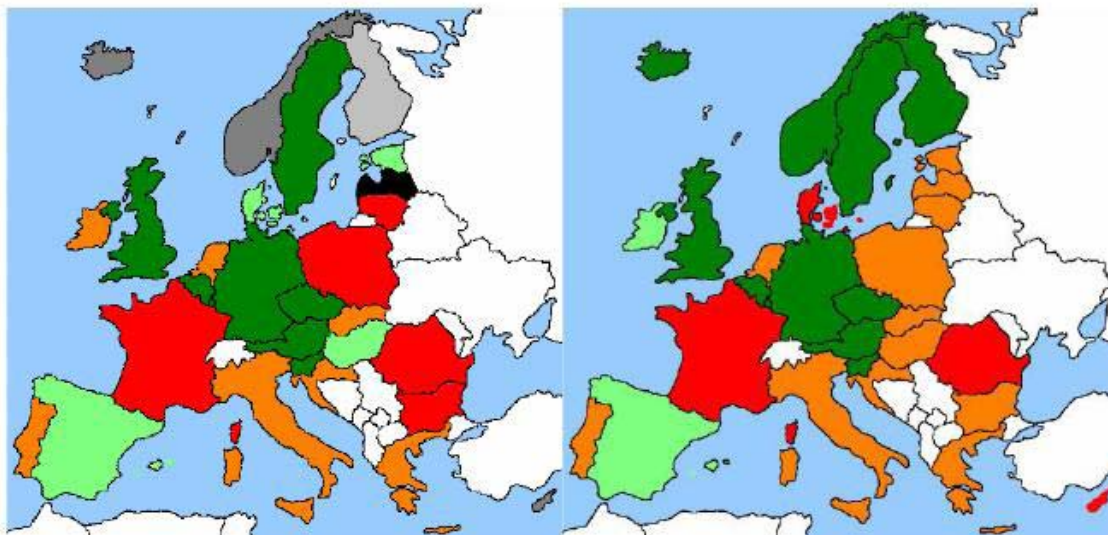
Situația variază foarte mult de la țară la țară. Unele state (țările nordice) au piețe într-adevăr liberalizate, în timp ce Franța și statele din sud au avut un ritm scăzut de implementare a reformelor, iar situația este mai gravă în cazul pieței gazului decât în electricitate (Fig. 1)⁶. Astfel s-a ajuns la propunerea celui de-al treilea pachet de directive, aprobate în 2009, care au ca scop impulsivizarea liberalizării și care pun accent pe înlăturarea barierelor administrative în calea liberalizării, identificate în raportul Comisiei din 2006.

⁴ Sursa: http://ec.europa.eu/energy/gas_electricity/legislation/doc/20110224_non_paper_internal_nergy_market.pdf.

⁵ http://ec.europa.eu/energy/gas_electricity/legislation/benchmarking_reports_en.htm

⁶ http://www.crpe.ro/library/files/policy_memo_21_piata_de_energie.pdf

LIBERALIZAREA SECTORULUI ENERGETIC ÎN STATE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE

Piețele de energie – gaz și electricitate, pe drumul spre reformă, dintre țările membre ERGEG. România a rămas în urma celor mai mulți membri UE, prin menținerea prețurilor reglementate și abandonarea oricărei reforme din 2008. Situația este îngrijorătoare mai ales în sectorul energiei electrice, unde celelalte țări își liberalizează piețele mult mai repede decât în sectorul gazului. Date ERGEG, 2010.

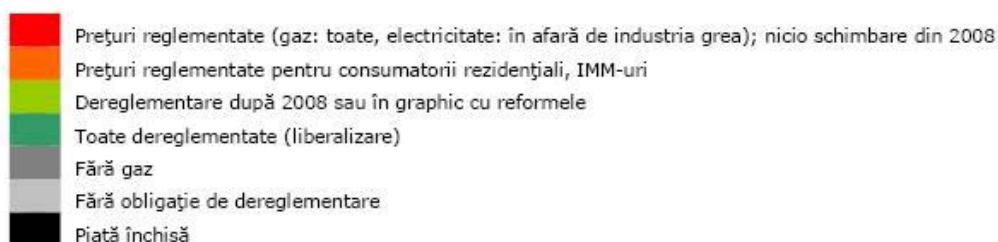

Fig. 1 - Implementarea până în 2010 a Directivelor din Pachetul al Doilea (2003) în statele membre UE

4. SITUAȚIA EXISTENTĂ ÎNTR-O SERIE DE STATE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE

GERMANIA

Până în anul 1998, aproape 1.000 de companii locale, au asigurat atât distribuția, cât și vânzarea energiei de orice fel⁷. Unele dintre aceste societăți au funcționat în proprietate municipală, dar cele mai multe au fost organizate în societăți cu capital mixt, beneficiind de un cadru comun cu cel al marilor companii private. Fiecare companie locală s-a bucurat de un monopol de furnizare în regiunea sa de activitate.

În 1998, Legea cu privire la reorganizarea sectorului energetic a dat consumatorilor germani dreptul de a alege în mod liber furnizorul de energie

⁷ http://www.europeanenergyreview.eu/site/pagina.php?id_mailing=228&toegang=74db120f0a8e5646ef5a30154e9f6deb&id=3373

LIBERALIZAREA SECTORULUI ENERGETIC ÎN STATE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE

electrică. În plus, față de responsabilitățile lor anterioare în materie de gestionare a rețelei de distribuție, întreprinderile locale au păstrat rolul de *furnizor universal*, acestea fiind obligate să furnizeze tuturor consumatorilor care locuiesc în zona lor de activitate și nu au selectat un alt furnizor de energie. Această obligație nu este însoțită de o constrângere de tarif, companiile locale având libertatea de a stabili taxa ce se aplică pentru clienți.

Rolul autorităților de supraveghere se limitează la verificarea faptului că fiecare client are o șansă reală de a alege furnizorul, fără acordul acestora. Nu există nici o subvenționare încrucișată, nici la nivel regional și nici la nivel național.

Legislația europeană în domeniul energiei a condus la restrângerea numărului de companii locale, 862 la nivelul anului 2009. Dintre acestea, 787 au avut mai puțin de 100.000 de clienți. Aproximativ 38% din consumatori au optat pentru o oferta comercială a furnizorului lor „universal”, mai avantajoasă din punct de vedere financiar, iar 11% din consumatori au ales oferta altui furnizor.

DANEMARCA

Liberalizarea piețelor energiei electrice și gazelor naturale a început la sfârșitul anilor '90. Ambele piețe au fost deschise complet pentru concurență, dar au rămas extrem de concentrate, fiind dominate de o singură entitate de stat. Separarea producerii de transport a fost realizată, aceasta din urmă fiind deținută de statul danez⁸.

Schimbarea furnizorului este destul de des întâlnită în rândul clienților mari, dar este mult mai limitată pentru întreprinderile și companiile mici sau pentru persoanele fizice, care au opțiunea de a rămâne pe un tarif reglementat, cu un "furnizor implicit".

Piața energetică a fost deschisă complet concurenței de la 1 ianuarie 2003. La sfârșitul anului 2008, 60 de furnizori de deservit 3,2 milioane de consumatori pe piața internă. La sfârșitul anului 2009 doar 6% dintre consumatori au părăsit societatea de distribuție locală, apelând la un alt comerciant.

Piața de electricitate din Danemarca este împărțită în două - est și vest - legătura directă între ele fiind realizată în anul 2010. Principalele două companii producătoare sunt „DONG Energy” și „Vattenfall”, dintre care unul este, de asemenea, principalul jucător pe piața gazelor naturale en-gros. Piața de energie electrică este integrată cu piața din nordul continentului - Finlanda, Suedia și Norvegia.

Danemarca este un stat care dispune și exploatează resurse importante de gaze naturale, care sunt în Mării Nordului. Piața de gaze este extrem de concentrată, fiind dominată de „DONG Energy”. Poziția puternică a acestei companii a fost stabilită prin încheierea de contracte pe termen lung pentru livrarea de gaze naturale, pentru deținerea capacităților de transport, a conductelor, precum și pentru aprovizionarea companiilor de distribuție.

Există trei societăți de distribuție a gazelor, între care există concurență în ceea ce privește marii consumatori.

⁸ http://ec.europa.eu/energy/energy_policy/doc/factsheets/market/market_dk_en.pdf

SPANIA

Până în 2007, consumatorii spanioli nu au fost afectați de măsurile legislative prin care s-a liberalizat piața de energie electrică. Primele etape de liberalizare au cuprins crearea unei autorități de reglementare naționale („Comision Nacional de Energia”) și separarea de transportului și producția propriu-zisă.

În ceea ce privește sectorul de distribuție, separarea acestui tip de activitate este limitată la crearea de filiale de către cei 5 operatori principali ce activează pe teritoriul țării.

Începând cu data de 1 ianuarie 2003, toți consumatorii spanioli pot alege în mod liber furnizorul și pot să negocieze prețul de cumpărare a curentului electric. Consumatorii casnici care nu doresc să-și exercite această opțiune, au beneficiat, până în iulie 2011, de un tarif integrat de energie, stabilit prin lege.

FRANȚA

Până în anul 2000, producția de energie electrică era furnizată în proporție de 95% de către stat, prin compania „EDF”, restul operatorilor aflați pe piața de profil fiind reprezentat de 56 de companii locale de distribuție.

Din februarie 2000, cadrul legislativ a permis o evoluție treptată, liberalizarea conducând la apariția unor producători privați. Pentru clienții care nu au acces la furnizori comerciali, "captivi", sistemul de tarife reglementat a fost menținut. Din anul 2008, după realizarea unor schimbări structurale, a fost implementat un sistem de taxare liberalizat. Începând cu 1 iulie 2007, toți consumatorii au devenit "eligibili" și sunt liberi să își aleagă furnizorul.

AUSTRIA

Restructurarea și liberalizarea pieței energiei electrice și gazelor naturale a început în perioada anilor 1998 - 2000. Piața de energie electrică a fost complet deschisă la 1 octombrie 2001, iar piața gazelor naturale un an mai târziu.

Furnizorii alternativi au intrat pe ambele piețe de la începutul procesului, dar diversificarea participanților a crescut în ultimii ani, în urma unor serii de fuziuni și a asociațiilor în participațiune. Cei mai mulți furnizori noi sunt filiale ale operatorilor din sistemele de distribuție și câțiva furnizori independenți. Ratele de schimb a clienților persoane fizice au fost mici în ambele sectoare, dar la fel ca și în cazul altor piețe de profil din statele membre, doar marii consumatori industriali au fost cei care au dorit să aleagă un furnizor alternativ.

Caracteristicile cheie ale pieței de energie electrică din Austria sunt următoarele:

- nivelul ridicat de proprietate publică - cele mai multe întreprinderi sunt deținute de către guvernul federal și de cele ale landurilor, precum și de consiliile municipale, fiind extinse și integrate atât pe verticală, cât și pe orizontală;

LIBERALIZAREA SECTORULUI ENERGETIC ÎN STATE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE

- cele mai multe companii de distribuție sunt integrate pe verticală în grupuri de afaceri puternice, în timp ce marile companii de producție de energie electrică și-au extins activitățile de marketing și de comercializare cu amănuntul a produselor lor.

În prezent, există trei furnizori de energie care sunt independenți de actorii locali.

Piața de gaze naturale este împărțită în trei *zone de control*, care nu sunt conectate fizic între ele, cu toate că două dintre acestea sunt conectate cu rețeaua de gaze naturale a Germaniei.

O mare parte a gazului metan aflat în rețeaua de distribuție a țării este în tranzit. Comerțul cu ridicata de gaze are loc la două niveluri: cel străin și cel al producătorilor interni, care furnizează producția primului nivel de societăți de profil, acestea livrând produsele distribuitorilor și comercianților.

În prezent, nici un furnizor de gaze naturale nu este independent de operatorii locali.

BELGIA

Începând cu data de 1 ianuarie 2003, piața de energie din Belgia (inclusiv cele de energie electrică și gaze naturale) a fost liberalizată sau deschisă pentru întregul lanț european de furnizare, în scopul de a maximiza concurența și de a oferi consumatorului posibilitatea de a alege în mod liber furnizorul.

Cu toate acestea, în primii 5 ani, experții au semnalat mari deficiențe. Integrarea pe verticală este o necesitate pentru nou-veniții care intră pe piața belgiană, dar o bună parte dintre aceștia nu au putut deveni independenți de gigantul energetic “Electrabel” (firma care deținea monopolul de piață). “Electrabel” își menține un avantaj concurențial considerabil: are stabilit un model de afaceri integrat pe verticală, o rețea de sucursale în sectorul energetic, o investiție “zero” în instalații de producție a energiei de orice tip, un marketing de performanță, are un brand recunoscut și realizează profituri uriașe.

Liberalizarea s-a produs treptat - Flandra - de la 1 ianuarie 2003, Valonia și Regiunea Bruxelles - de la 1 ianuarie 2007.

Legea federală din 29 aprilie 1999 a transpus Directiva 96/92 în dreptul belgian, definind primul cadru general pentru deschiderea piețelor de energie electrică și de gaze. Cele trei regiuni din Flandra, Valonia și Bruxelles au transpus, de asemenea, Directiva Europeană pentru energie electrică și de dereglementare a piețelor de gaze naturale între 2000 și 2004. Directivele europene 2003/54/din 26 iunie 2003 privind normele generale ale pieței interne de energie electrică și 2003/55/privind regulile generale pentru piața internă a gazelor naturale au fost transpusă în legislația federală belgiană în anul 2005.

LITUANIA

Lituania, ca și celelalte țări baltice, Letonia și Estonia, este deosebit de vulnerabilă din punct de vedere energetic, datorită dependenței de Rusia. Lituania nu dispune de resurse petroliere, doar o mică parte din necesități fiind obținută din producția proprie. Deși toate cele 3 state baltice și-au revizuit periodic strategiile energetice, acestea sunt „insulele energetice ale Uniunii Europene”⁹, infrastructura energetică fiind conectată cu cea a Rusiei și nu cu rețeaua occidentală.

După dezafectarea centralei nucleare de la Ignalina, necesarul de gaze naturale al țării depășește 3 milioane m³/an, acesta fiind livrat de „Gazprom”. Pe piața locală operează 3 societăți de distribuție.

Deși formal, liberalizarea pieței energetice a avut loc la data intrării în Uniunea Europeană, Lituania rămâne dependentă de gazul rusesc, nedispunând nici de capacități de stocare a gazelor și nici de fonduri pentru a importa gaze din zone mult mai îndepărtate, altele decât Rusia. În practică, cele mai importante decizii în domeniu sunt luate la nivel guvernamental, ceea ce denotă o piață liberă slabă și competitori care se află sub influența grupurilor de interese străine.

În schimb, sectorul energiei electrice a fost punctul forte al pieței de profil. Centrala nucleară de la Ignalina producea 7,9 TWh, Lituania exportând anual 2 TWh. Închiderea acesteia a condus la necesitatea importării unei cantități reprezentând 30% din necesarul energetic. Se au în vedere măsuri importante, care să conducă la independența energetică a țării, la orizontul anului 2025.

ESTONIA

Pachetul de energie, care a fost negociat de către Estonia cu Uniunea Europeană în anul 2008, va avea un impact semnificativ asupra pieței energetice a țării, atât în ceea ce privește producția de energie electrică, cât și în ceea ce privește sectorul gazelor naturale.

Piața de energie electrică a Estoniei este dominată de o singură societate, „Eesti Energia”. Piața de profil de astăzi se caracterizează prin regulamente foarte conservatoare, cerințe stricte pentru puținii operatori de pe piață, dar mai ales prin lipsa unei adevărate piețe libere¹⁰.

Estonia este singurul stat membru al UE pentru care a fost acordată o perioadă de tranziție pentru liberalizarea pieței de energie electrică, până în anul 2013. Estonia are nevoie de această perioadă deoarece producția de electricitate se bazează foarte mult pe șisturi bituminoase. Deoarece este o piață parțial închisă, statul estonian a fost obligat să stabilească restricții foarte clare de exploatare pentru centralele care utilizează șisturi bituminoase, ce aparțin „Eesti Energia”.

A doua trăsătură specială a sistemului de electricitate din Estonia este acela că statul nu este dependent doar de șisturile bituminoase, dar este, de asemenea, dependent de un sistem de energie electrică ce nu are legătură cu Uniunea

⁹ <http://www.janeliunas.lt/files/energy.pdf>

¹⁰ http://web-static.vm.ee/static/failid/122/Einari_Kisel.pdf

LIBERALIZAREA SECTORULUI ENERGETIC ÎN STATE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE

Europeană. Potrivit experților, din punct de vedere tehnic, Estonia ar putea importa aproape toată energia electrică de care are nevoie. Acest lucru pune Estonia într-o poziție foarte diferită de cea a altor state membre ale UE, deoarece concurența pe piață ar putea veni nu numai din interiorul UE, dar și din țările non-UE ale căror piețe de energie electrică funcționează cu totul diferit, după alte reguli și pot fi manipulate politic.

Pregătirile pentru deschiderea pieței de energie electrică implică obținerea de energie din surse diversificate. Acest lucru poate fi realizat cu un portofoliu echilibrat de producție de energie electrică, chestiune care trebuie să conducă la cazul în care nu există un operator de piață cu o putere dominantă și la existența concurenței. Pentru a evita discriminarea operatorilor de pe piață, este important ca producerea de energie electrică și gaze naturale să fie separată de transportul acestor produse.

Piața estoniană de gaze naturale este chiar mai monopolizată: în proporție de 100%, gazele naturale consumate în Estonia sunt produse de „Gazprom”, care, în plus, deține 37% din acțiunile „Eesti Gaas”, furnizorul local de gaze naturale, care asigură transportul produselor. Un procent de 33% din acțiunile „Eesti Gaas” aparține societății „E.ON / Ruhrgas”. O structură de proprietate similară există și în Letonia și Lituania. Ponderele gazelor naturale în totalul de energie consumat la nivelul întregii țări este de doar 15%.

Din punct de vedere tehnic, furnizarea de gaze naturale în statele baltice depinde de depozite de gaze naturale din Letonia. Pentru crearea concurenței pe piața gazelor naturale, este necesar de a avea furnizori alternativi din regiune, care să dezvolte o infrastructură pentru gazele naturale). Acest lucru ar însemna ca societatea dominantă de pe piață să fie interesată de construirea unei infrastructuri concurente. Acest lucru este puțin probabil să se întâmple atât timp cât compania de electricitate „Eesti Energia” este deținută în întregime de către stat, iar „Eesti Gaas” este o întreprindere privată.

UNGARIA

Privatizarea din sectorul energiei electrice din Ungaria a avut loc în mai multe faze, începând cu anul 1991¹¹. În prezent, majoritatea centralelor electrice sunt în proprietate privată, iar toți furnizorii de energie electrică sunt operatori privați.

Legea nr LXXIX din 2005, care transpune Directiva 2003/54/CE privind normele comune pentru piața internă de energie electrică, reglementează producerea, transportul, distribuția și furnizarea de energie electrică. Aceasta stabilește normele referitoare la organizarea și funcționarea sectorului de energie electrice, accesul pe piața de profil, criteriile și procedurile aplicabile cererilor de acces la rețea, acordarea de autorizații, precum și sistemul de operare. Există prevederi cu privire la drepturile consumatorilor, dar și norme de calitate pentru serviciile oferite în domeniul energiei.

Piața de energie electrică a Ungariei are un număr mare de jucători independenți. Aceștia sunt reprezentați de producătorii de energie, companiile de rețea (societatea „MVM”, care operează în rețeaua de transport și distribuție), sistemul de control (structura „MAVIR”), serviciul public de livrare en-gros, furnizorii

¹¹ <http://www.euromoney-yearbooks.com/images/143/downloads/HUNGARYenergy%20market.pdf>

LIBERALIZAREA SECTORULUI ENERGETIC ÎN STATE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE

care asigură vânzarea cu amănuntul, alți comercianți de energie electrică, consumatori (de stat, persoane juridice/private), etc.

Societatea „MVM”, a deținut monopolul în domeniul energiei o lungă perioadă, având în proprietate rețeaua de transport și singura instalație nucleară a țării de la Paks. „MVM” este responsabilă pentru importul și exportul de energie electrică și joacă rolul de cumpărător unic de energie electrică pentru sistemul energetic al Ungariei. „MVM” a fost restructurată într-o companie publică privată, care desfășoară activități comerciale.

Legea privind energia electrică specifică obligația de aprovizionare cu energie a „MVM”, recunoscându-se importanța de utilitate publică a acestei societăți. Conform legii, toate societățile comerciale de profil trebuie să aibă o șansă egală de a cumpăra și de a vinde energia electrică într-un mod transparent. „MVM” a instituit un sistem electronic - *MVM Marketplace* - pentru a îndeplini această cerință legală. Acesta este un serviciu Internet, care permite operatorilor de pe piață, în mod nediscriminatoriu, să cumpere energie de rezervă de la „MVM” și să primească oferte pentru furnizarea de energie în cazul în care există un deficit. Sistem transparent este deschis pentru fiecare consumator eligibil și pentru fiecare centrală electrică de putere mică, care respectă condițiile de intrare în sistem.

Sistemul de energie electrică al Ungariei este interconectat cu cel al Slovaciei, Ucrainei, Austriei, Croației, României și Serbiei. Aproximativ 40% din capacitatea de interconexiune disponibilă este alocată pe baza unor contracte de import pe termen lung, care au fost încheiate între „MVM” și comercianții străini la mijlocul anilor '90.

În Ungaria, proporția a consumului de gaze naturale în cadrul consumul total de energie este extrem de mare, numai țările cu mari resurse de gaze naturale și cu producție ridicată având niveluri similare (Țările de Jos, Marea Britanie). Rata de creștere a pieței de gaze naturale este în scădere ușoară, existând unele semnale că piața ajunge la saturație. Procentul de orașe și sate maghiare legate la rețeaua de gaze naturale era de 93% încă de la sfârșitul anului 2003.

Ungaria este dependentă de importuri care provin din Rusia. Cei șase distribuitori regionali de gaze s-au privatizat la sfârșitul anului 1995, cu o cota inițială de 49% din acțiuni, care au fost achiziționate de către investitori strategici din Franța, Germania și Italia.

Compania maghiară de petrol „MOL” este structura națională care desfășoară activități ce cuprind explorarea, producția, rafinarea și distribuția gazelor naturale. „MOL” este o societate de interes public, care deservește companiile regionale de gaze, întreprinderi și centrale electrice din Ungaria.

În ceea ce privește securitatea aprovizionării, Ungaria a adoptat o legislație specifică în anul 2001, care face referire la necesarul ce trebuie importat și stocarea sa.

CEHIA

Piața de energie electrică din Cehia a fost complet liberalizată la 1 ianuarie 2006¹², atunci când ultima categorie a clienților, persoanele fizice, a devenit eligibilă pentru alegerea furnizorului. Pentru gazele naturale, toți clienții, cu excepția

¹² http://ec.europa.eu/energy/energy_policy/doc/factsheets/market/market_cz_en.pdf

LIBERALIZAREA SECTORULUI ENERGETIC ÎN STATE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE

persoanelor fizice, au devenit eligibili la aceeași dată, în timp ce alegerea furnizorului a fost extinsă și la persoanele private de la data de 1 ianuarie 2007. Ambele piețele rămân, însă, extrem de concentrate, posibilitatea de alegere a operatorului fiind limitată în timp.

În sectorul energiei electrice, operatorul sistemului de transport este o companie de stat, dar aceasta nu deține în proprietate și sistemul de transport. Distribuitorii de energie, care acoperă cea mai mare parte a pieței, și-au separat obiectele de activitate, dar nu au separat și proprietatea de acest obiect de activitate.

În sectorul gazelor naturale, operatorul de transport și marile companii de distribuție a gazelor și-au disociat proprietatea de obiectul de activitate de la sfârșitul anului 2006.

Industria de energie electrică este dominată de 3 companii integrate pe verticală („CEZ”, „E.ON” și „PRE”), care dețin licențe pentru distribuția de energie electrică și pentru furnizare. Împreună, cei 3 furnizori de pe piața de energie electrică dețin peste 95% din totalul de clienți. Există, de asemenea, circa 10 de furnizori independenți care operează în piața cu amănuntul, care oferă energie electrică cumpărată de la producători mai mici sau importată din alte țări, în principal pentru marii clienți industriali.

Sectorul de producere este la fel de concentrat, fiind reprezentat dintr-un singur producător, „CEZ”, care acoperă aproximativ 73% din capacitatea de producție națională. Pe lângă acesta își mai desfășoară activitatea un număr de mici producători, nici unul dintre aceștia neavând o cotă de piață mai mare de 3% din totalul producției de energie.

Necesitățile de gaze naturale ale Republicii Ceha sunt aproape exclusiv îndeplinite din importuri, dintre care trei sferturi sunt furnizate de Rusia, iar restul sunt obținute din Norvegia. Există un singur importator și furnizor en-gros de gaze naturale, „RWE Transgaz”, care deține controlul majoritar asupra a șase din cei opt furnizori și distribuitori naționali. Prin urmare, această entitate realizează aproximativ 84% din vânzările de gaze naturale în Republica Cehă.

Autoritatea de reglementare a emis 74 de licențe de tranzacționare de gaze, dar măsura în care acești comercianți sunt activi în piață nu este pe deplin stabilită. Doar două dintre aceste societăți furnizează efectiv gaze naturale, iar cota lor de piață este neglijabilă.

POLONIA

Înainte de liberalizarea pieței energiei nu a existat o separare a sectoarelor de producere, transport și distribuție. Singura companie de stat care avea atribuții în domeniu era „Wspólnota Energetyki i Węgla Brunatnego” (Comunitatea pentru energie și cărbune)¹³.

Reforme în sectorul energetic au început în anul 1990, sectoarele de energie electrică și cărbune fiind separate. Scopurile principale ale politicilor energetice ale țării au fost introducerea concurenței și îmbunătățirea eficienței companiilor de electricitate, care și-au desfășurat activitatea la nivel regional.

¹³ http://www.pique.at/reports/pubs/PIQUE_CountryReports_Electricity_Poland_November2006.pdf

LIBERALIZAREA SECTORULUI ENERGETIC ÎN STATE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE

Cadrul de reglementare pentru sectorul energetic polonez a fost definit în Legea Energiei, adoptată la 10 aprilie 1997. Legea nu prevede limitări speciale pentru dezvoltarea anumitor forme de comerț cu energie. Comerțul cu energie electrică se realizează în trei forme principale: vânzarea către persoanele fizice și juridice pe bază de contract, echilibru și schimb. Echilibrul pieței este destinat pentru a închide balanța energetică în sistemul energetic al țării. Acesta permite consumatorilor să cumpere cantități suplimentare de energie, care nu sunt acoperite de contractele încheiate anterior.

Noua Lege a energiei prevede condițiile pentru punerea în aplicare progresivă a unui mecanism de piață modern. După practica UE, Polonia a adoptat un sistem care permite accesul terților pe piața de energie. În funcție de cantitatea de energie achiziționată, grupurile de consumatori vor avea acces la rețea.

La momentul aderării la UE a Poloniei, 51% din piața de energie a țării a fost liberalizată. Cu toate acestea, sectorul gazelor naturale este încă dominat de structurile existente înainte de anul 1989, în special „Polskie Górnictwo Naf-Polskie Górnictwo Naf-towe i Gazownictwo SA (PGNiG SA)”, societate de stat responsabilă cu transportul și vânzarea gazelor naturale¹⁴. Autoritățile poloneze s-au concentrat până în prezent, în special, pe liberalizarea pieței energiei electrice.

În conformitate cu prevederile celui de-al Treilea Pachet al Energiei, Polonia a stabilit doi operatori pentru sistemele de transport (OST) - unul pentru piața de energie electrică („PSE-Operator”) și unul pentru gaz („Gaz-System”). „PSE-Operator” a fost disociat din firma inițială, în mod legal, funcționând de la 1 iulie 2004, „Gaz-System”, a fost înființat de compania-mamă, „PGNiG SA”. Inițial, acțiunile acestei companii au fost deținute în procent de 100% de vechiul operator. În anul 2005, PGNiG SA a donat 85% din aceste acțiuni către Trezoreria statului, care deține controlul direct asupra sistemului de transport al gazelor naturale, în Polonia, chiar dacă aproximativ 40% din rețelele de transport și alte facilități conexe sunt încă deținute de „PGNiG SA”.

Situația în segmentul de distribuție în sectorul energetic polonez este mult mai complicată decât cea existentă în domeniul transmisiei. Companiile de distribuție sunt dominante în regiunile geografice în care își desfășoară activitatea. Comercianții noi care intră pe piață sunt puțini, cei mai mulți fiind filiale a companiilor de furnizare, care au capacitate de producție, generare și stocare.

OLANDA

Procesul legislativ adoptat pentru liberalizarea pieței energiei a decurs rapid, finalizându-se cu promulgarea Legii privind energie electrică (1998) și Legea gazelor naturale (2000). Ulterior, au apărut multe tensiuni politice și economice, datorate problemelor legate de dreptul de proprietate, acțiunea de privatizare propriu-zisă, costuri, schimbarea consiliilor de administrație, apariția litigiilor, securitatea aprovizionării cu energie și gaze naturale sau apariția inerentă a problemelor tehnice¹⁵.

¹⁴ http://mpr.ub.uni-muenchen.de/23804/1/MPRA_paper_23804.pdf

¹⁵ http://www.clingendael.nl/publications/2006/20060900_paper_ciep_dejong.pdf

LIBERALIZAREA SECTORULUI ENERGETIC ÎN STATE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE

Începând cu anul 2002 au fost restructurate și agențiile de exploatare sau cele de monitorizare și control a activității în domeniul energetic. În anul 2006, operatorul de sistem (OTS) pentru energie electrică a fost naționalizat și preluat de stat prin intermediul unei companii nou înființate.

Statul a cumpărat acțiunile ale marilor companii petroliere private „Shell” și „ExxonMobil”, înființând „Gasunie”, în care deține o cotă de 50% din acțiuni. Societatea a fost redenumită, ulterior, „GasTerra”, având ca principale obiective:

- asigurarea intereselor publice prin menținerea rețelelor existente în proprietatea publică;
- supravegherea privatizării societăților comerciale care au ca obiect de activitate distribuția și vânzarea gazelor naturale.

Pentru aceste acțiuni s-a avut în vedere experiența în domeniu a Marii Britanii, care a privatizat societățile de profil înainte de demararea liberalizării pieței energetice. S-a luat în calcul faptul că nu se poate schimba un monopol de stat într-unul privat, care să conducă doar la distorsionarea pieței.

În ceea ce privește producția, transportul și vânzarea energiei electrice lucrurile au evoluat într-un mod similar, dar mai lent.

ITALIA

Procesul de liberalizare, început în anul 1999 și finalizat în anul 2007¹⁶, a condus la înlocuirea vechilor proceduri administrative cu mecanisme de piață mai potrivite cu cadrul european adoptat în domeniu.

Potrivit legislației italiene, care a implementat prevederile Directivei 96/92/CE, operatorii pot tranzacționa energia electrică prin intermediul a două diferite tipuri de contracte:

- prin intermediul ofertelor în cadrul bursei de energie;
- prin intermediul contractelor bilaterale (OTC).

Autoritatea italiană pentru energie și gaz a fost înființată în anul 1995, având un rol important în eficientizarea sistemului energetic și eliminarea monopolurilor privind stabilirea prețurilor legate de distribuție, transport și consum.

Au fost înființate două structuri OTS:

- transmisie transport și de sistem („TERNA”);
- operatorul pieței de energie electrică („GME”).

Liberalizarea sectorului de energie electrică s-a realizat în mod gradual:

- 1999: 30 GWh/an;
- 2000: 20 GWh/an;
- 2002: 9 GWh/an;
- 2003: 100 MWh/an;
- 2004-2007: toți consumatorii nerezidențiali au fost considerați eligibili;
- 1 iulie 2007: toți consumatorii au devenit eligibili.

Potrivit legii, operatorul „ENEL”, care a deținut monopolul de piață, a trebuit să păstreze o cotă de piață de maximum 50%, după 2003, trebuind să vândă

¹⁶ http://www.industrie.gov.it/fr/projetelmed/images/pdf/10_Italian_market.pdf

LIBERALIZAREA SECTORULUI ENERGETIC ÎN STATE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE

15.000 MW din stoc, până la acea dată. De asemenea, s-a avut în vedere garantarea nediscriminatorie a accesului la rețelele de transport și de distribuție, pentru a evita practicile anticoncurențiale, precum și abuzurile de poziție dominantă ale operatorilor de pe piață.

Directiva europeană privind gazele naturale a fost transpusă în dreptul italian prin Decretul-lege nr. 164/2000¹⁷. Au fost reglementate activitățile de import, export, transport și expediere, distribuție și vânzarea cu amănuntul a gazelor naturale, care sunt gratuite. Au fost instituite două „plafoane”, de tip antitrust, care se impun vânzărilor de gaze naturale și cantității de gaz importat. Toți clienții sunt eligibili, având libertatea de a alege între diferiți operatori de pe piață. Accesul la sistem al celor care-l solicită, în conformitate cu condițiile tehnice de interconectare și acces, este garantat. S-a realizat și separarea companiilor de distribuție de cele de vânzare cu amănuntul, fapt care permite retailer-ilor să opereze pe o piață mai competitivă. Activitățile de distribuție continuă să se desfășoare pe baza unei concesiuni locale, în termeni de monopol legal, iar activitățile de vânzare sunt efectuate de către firme autorizate de către Ministerul Dezvoltării Economice și operează în întreaga țară.

SLOVENIA

În mod similar cu situația existentă în mai multe țări europene, Guvernul și Parlamentul au adoptat o serie de acte normative vizând dereglementarea și liberalizarea pieței de energie și a prețurilor. Înainte de anul 2001, piața de energie electrică slovenă a fost monopolizată de către un unic furnizor, apariția altor actori fiind totuși slabă din punct de vedere numeric, având în vedere faptul că activitatea de comerț cu energie electrică este limitată de capacitățile de transfer transfrontaliere¹⁸.

La nivelul comerțului cu amănuntul de energie electrică, întreprinderile slovene publice de vânzare și distribuție a energiei electrice, organizate la nivel regional, dețin o cotă de piață mare. Ele sunt organizate ca societăți pe acțiuni, având rolul de dezvoltare a sistemelor de distribuție a energiei electrice. Cota de piață a celor cinci întreprinderi de vânzare cu amănuntul și distribuție de energie electrică în piețele de consum de energie electrică din Slovenia este de aproximativ 80%.

Liberalizarea pieței gazelor naturale a început în 1999, după adoptarea Legii energiei. Din anul 2004, toți clienții de gaze naturale, cu excepția gospodăriilor casnice, au devenit eligibili. Persoanele fizice au devenit eligibile la data de 1 iulie 2007.

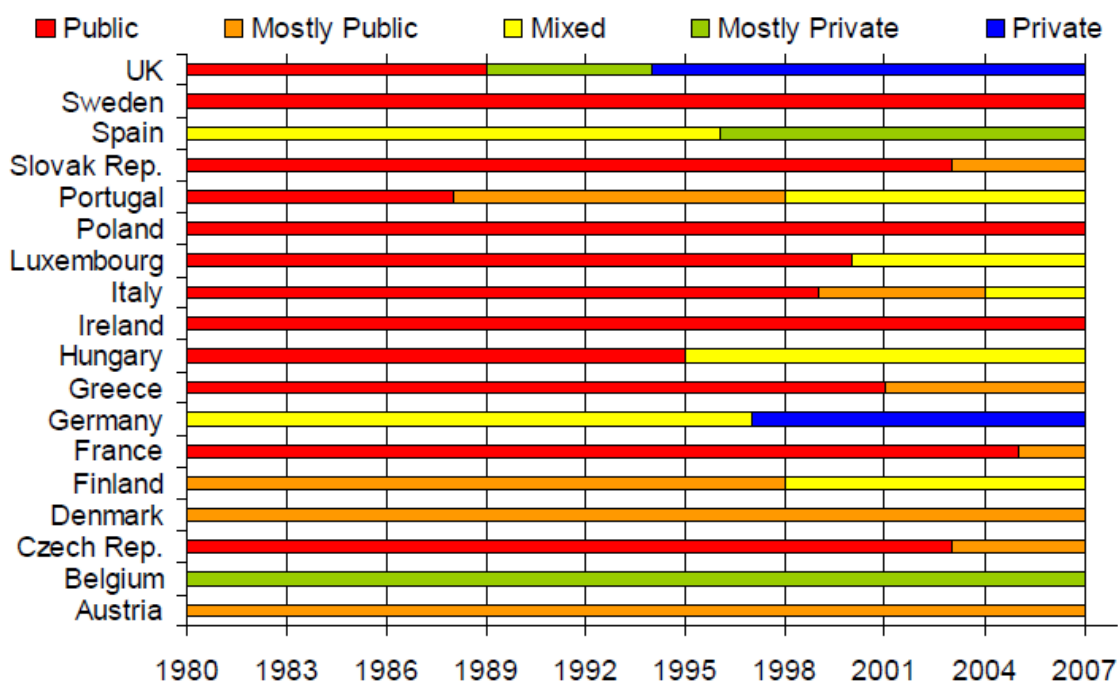
La începutul anului 2005, „Geoplin Plinovodi”, furnizorul de servicii publice, care operează sistemul de transport al gazelor, a început să funcționeze ca o entitate juridică separată. Anterior, acest serviciu a fost oferit de „Geoplin Group”, cel mai mare furnizor și comerciant de gaze naturale din Slovenia. „Geoplin Group” este deținută de stat în proporție de 31%.

¹⁷ <http://www.crnet.com/2011/d15c.pdf>

¹⁸ http://www.mgrt.gov.si/fileadmin/mgrt.gov.si/pageuploads/DNT/aktualno/Liberalizacija_trga.pdf

5. DATE STATISTICE PRIVIND LIBERALIZAREA PIEȚELOR DE ENERGIE ELECTRICĂ ȘI GAZE NATURALE

a). Privatizarea pieței de energie electrică

b). Data demarării acțiunilor de liberalizare/privatizare a pieței de energie electrică

Anul	Legislație națională	Reglementări naționale
1988		
1989	Marea Britanie	Marea Britanie
1990	Norvegia	
1991	Portugalia	Norvegia
1992		
1993		
1994	Spania	
1995	Portugalia, Finlanda	Finlanda, Spania
1996		
1997		Portugalia, Italia
1998	Germania, Olanda	Olanda

**LIBERALIZAREA SECTORULUI ENERGETIC ÎN STATE MEMBRE
ALE UNIUNII EUROPENE**

1999	Irlanda, Belgia, Italia, Marea Britanie	Irlanda
2000	Luxemburg, Franța	Franța, Danemarca
2001	Luxemburg	Austria
2002		
2003		
2004	Letonia, Estonia, Lituania, Polonia, Cehia, Slovacia, Ungaria, Slovenia, Malta, Cipru	
2005		Germania
2006		
2007	Bulgaria, România	
2008		
2009		

c). Gradul de deschidere a pieței de profil (2007)

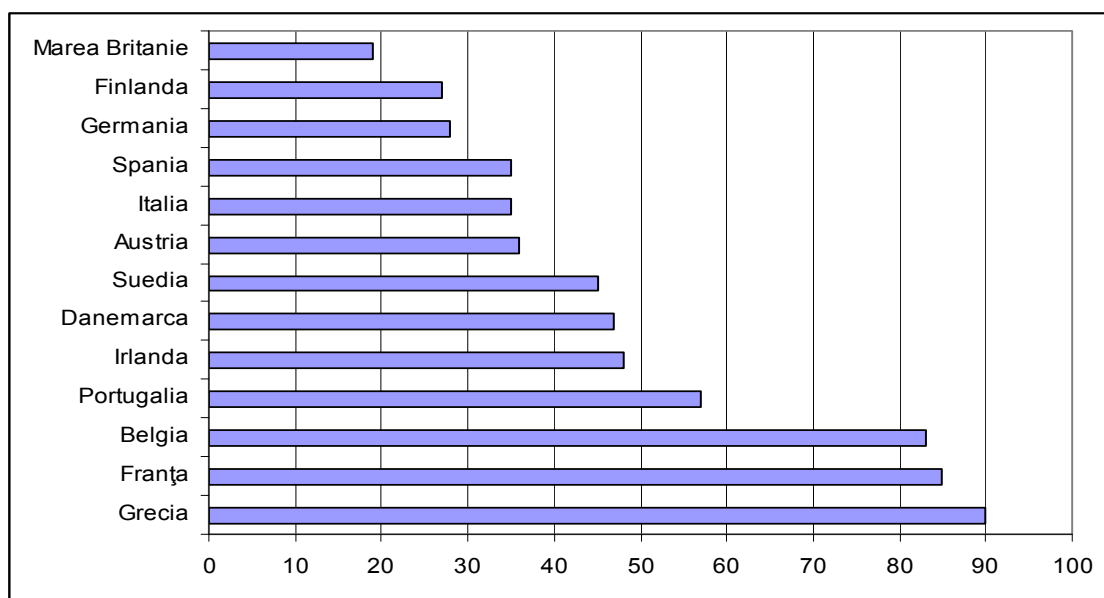
Stat membru	2006	2007
Austria	100	100
Belgia	87,4	100
Bulgaria	60	100
Cipru	30,8	31,8
Cehia	100	100
Danemarca	100	100
Estonia	13	12
Finlanda	100	100
Franța	69	100
Germania	100	100
Grecia	70	90,1
Ungaria	37,09	22,29
Irlanda	100	100
Italia	73	100
Letonia	76	100
Lituania	74	74
Luxemburg	84	100
Olanda	100	100
Polonia	80	100
Portugalia	100	100
Slovacia	80	100
Slovenia	75	100
Spania	100	100
Suedia	100	100
Marea Britanie	100	100

**LIBERALIZAREA SECTORULUI ENERGETIC ÎN STATE MEMBRE
ALE UNIUNII EUROPENE**

d). Situația operatorilor și forma de proprietate

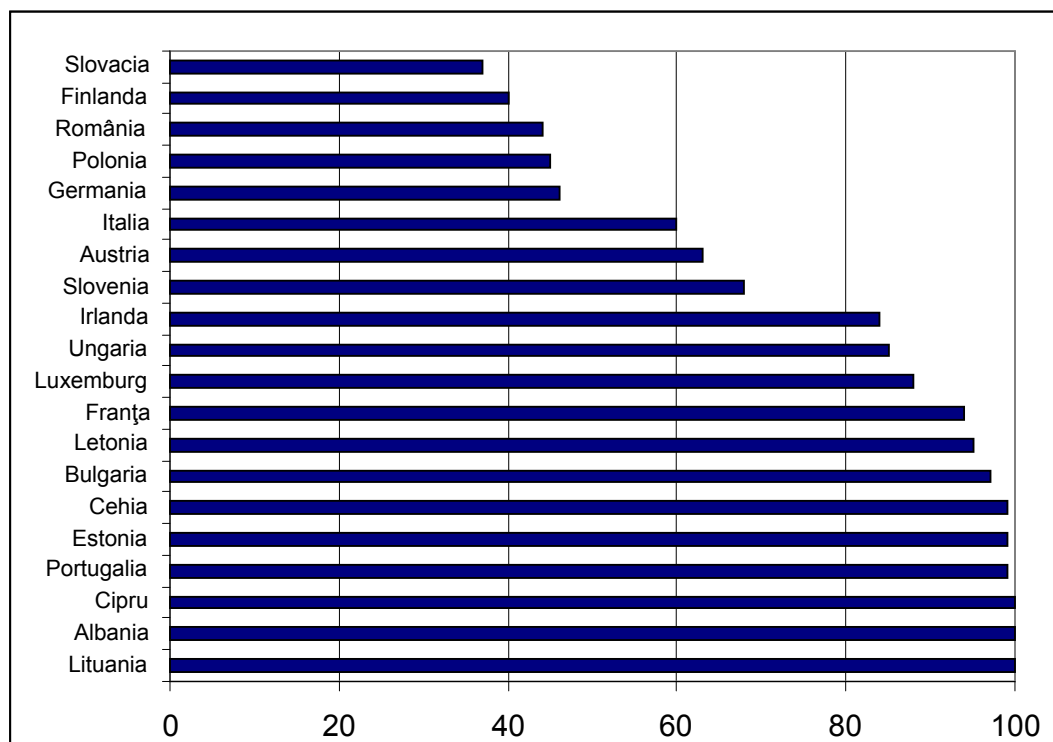
<i>Stat membru</i>	<i>Firma separată de operatorii de sistem transport</i>	<i>Firmă de stat</i>	<i>Firmă privată</i>	<i>Număr de operatori sistem distribuție</i>	<i>% operatori sistem distribuție separați</i>
Austria	Nu	51	49	130	8
Belgia	Nu	35,55	64,45	26	100
Bulgaria	Nu	100	0	4	100
Cipru	Nu	100	0	1	0
Cehia	Da	100	0	280	1
Danemarca	Da	100	0	101	100
Estonia	Nu	100	0	40	3
Finlanda	Da	12	88	89	56
Franța	Nu	84,8	15,2	148	0
Germania	Nu	0	100	855	18
Grecia	Nu	51	49	1	0
Ungaria	Da	0.1	99,9	6	100
Irlanda	Da	100	0	1	0
Italia	Da	30	70	163	-
Letonia	Nu	0	100	10	10
Lituania	Da	96,6	3,4	9	29
Luxemburg	Nu	32,8	67,2	7	22
Olanda	Da	100	0	8	100
Polonia	Da	100	0	18	78
Portugalia	Da	51	49	13	85
România	Da	100	0	30	23
Slovacia	Da	100	0	154	2
Slovenia	Da	100	0	1	100
Spania	Da	20	80	329	100
Suedia	Da	100	0	175	100
Marea Britanie	Da	0	100	18	100

e). Ponderea (%) producției de energie electrică a celui mai mare producător

**LIBERALIZAREA SECTORULUI ENERGETIC ÎN STATE MEMBRE
ALE UNIUNII EUROPENE**

f). Cota de piață (%) a principalilor 3 retaileri

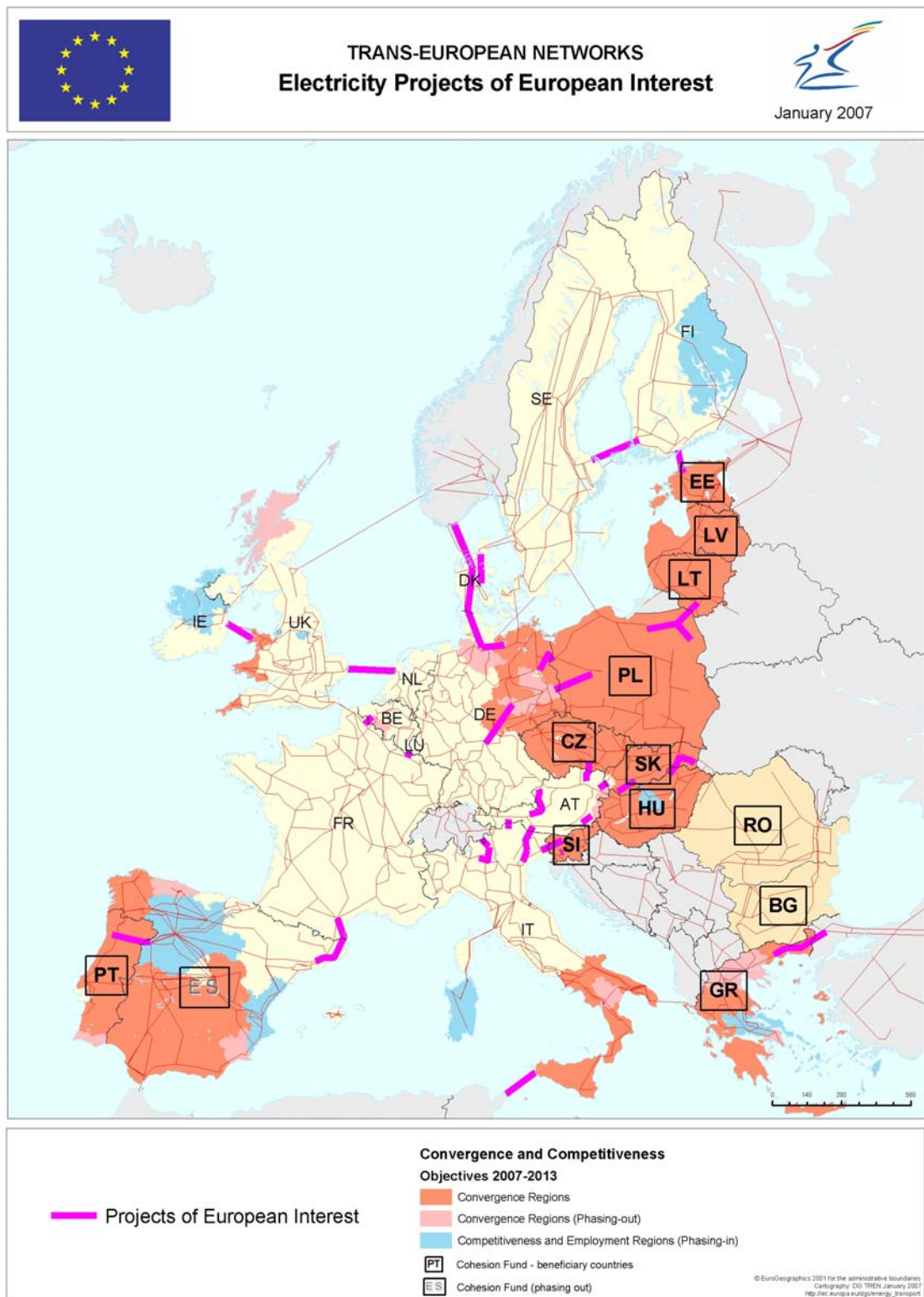
g). Ratele de schimb a furnizorilor de către consumatori¹⁹

	large and very large industrial	small-medium industrial and business	very small business and household
Austria	29%	29%	4%
Belgium	c. 20%	10%	
Denmark	>50%	c. 15%	
Finland	>50%	82%	30%
France	15%		0%
Germany	41%	7%	5%
Greece	2%	0%	0%
Ireland	56%	15%	9%
Italy	60%		-
Luxembourg	25%	3%	0%
Netherlands	-	-	11%
Portugal	16%		
Spain	25%	22%	19%
Sweden	>50%	-	29%
UK	>50%	>50%	48%
Norway	>50%	>50%	44%
Estonia	0%	0%	0%
Latvia	0%	0%	0%
Lithuania	15%	0%	0%
Poland	19%	0%	0%
Czech Rep.	5%	1%	0%
Slovakia	-	0%	0%
Hungary	32%		0%
Slovenia	8%	2%	0%
Cyprus	0%	0%	0%
Malta	0%	0%	0%

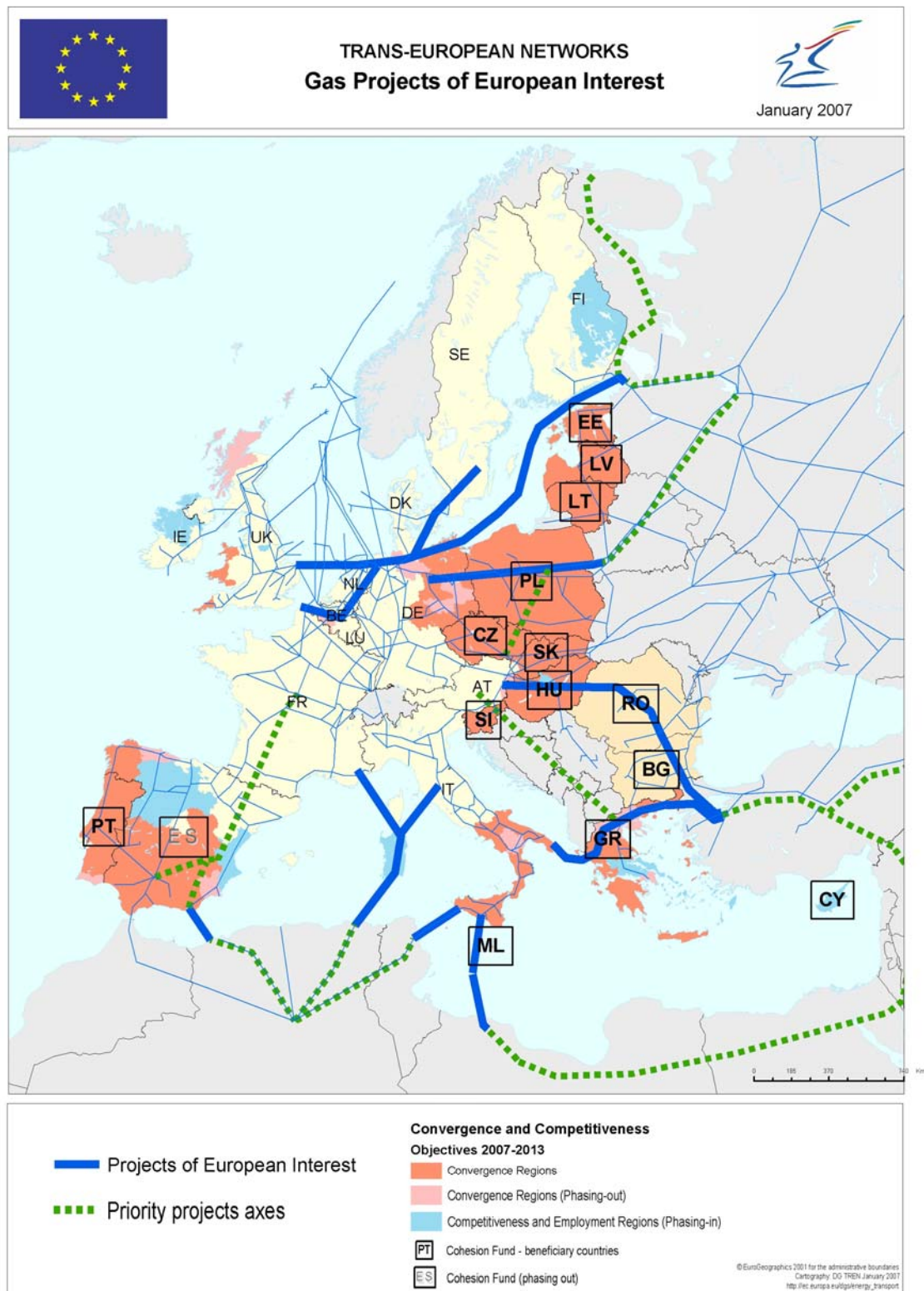
¹⁹ <http://www.cne.es/cgi-bin/BRSCGI.exe?CMD=VEROBJ&MLKOB=315327051252>

LIBERALIZAREA SECTORULUI ENERGETIC ÎN STATE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE

h). Programe de interes european în domeniul energetic

i). Programe de interes european în domeniul gazelor naturale

5. BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Surse Internet

http://ec.europa.eu/romania/news/27022012_piata_interna_energie_ro.htm

<http://www.eprg.group.cam.ac.uk/wp-content/uploads/2009/10/feempresentationpollittjune20095.pdf>

<http://www.herbertsmith.com/NR/rdonlyres/07C5E052-4EEA-4007-B92C-5189F315D460/0/EuropeanEnergyReview2010.html>

http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/docs/benchmarking/egov_benchmark_2009.pdf

<http://www.euractiv.com/energy/liberalising-eu-energy-sector/article-145320>

<http://www.eprg.group.cam.ac.uk/wp-content/uploads/2009/10/feempresentationpollittjune20095.pdf>

http://www.crpe.ro/library/files/policy_memo_21_piata_de_energie.pdf

http://www.sfin.ro/articol_22951/blocarea_liberalizarii_pietelor_de_energie_si_gaze_naturale_si_a_adaptarii_reglementarilor_europene_in_domeniu_anticipeaza_o_adevarata_explozie_a_preturilor.html

<http://www.focus-energetic.ro/liberalizare-doar-impreuna-cu-eficienta-energetica-4901.html>

http://www.tribunaeconomica.ro/index.php?id_tip_categorie=1&id_categ=12&id_revista=1386&id_nr_revista=45&mod=arhiva

<http://www.rln.lv/en/publications/EnergyLawReview%281%29.pdf>

http://www.unctad.org/sections/ditc_ccbs/docs/ditc_tedb_ccp013_en.pdf

http://www.odyssee-indicators.org/publications/PDF/latvia_nr.pdf

<http://rru.worldbank.org/Documents/PapersLinks/567.pdf>

<http://www.euractiv.com/energy/liberalising-eu-energy-sector/article-145320>

<http://www.janeliunas.lt/files/energy.pdf>

<http://www.varul.com/news/legal-alerts/the-new-stage-in-the-liberalization-of-the-baltic-electricity-markets-from-2010>

<http://www.lngplants.com/lithuania.html>

<http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/ceweekly/2010-01-06/lithuania-after-decommissioning-ignalina>
http://sessa.eu.com/documents/wp/D33_1_Kaderjak_final.pdf

http://www.energy-regulators.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_PUBLICATIONS/NATIONAL_REPORTS/National%20Reporting%202011/NR_En/C11_NR_Slovakia-EN.pdf

http://www.kosice.sk/static/prilohy/kosice_invest_2010/04_The_Edison_Consulting_Group_Liberalization.pdf

http://www.mg.gov.si/fileadmin/mg.gov.si/pageuploads/DNT/aktualno/Liberalizacija_trga.pdf

http://www.pique.at/reports/pubs/PIQUE_028478_Del8.pdf

<http://www.princeton.edu/~gluciani/pdfs/Spettatore%20Internazionale%20Luglio%20%2006.pdf>

http://www.clingendael.nl/publications/2006/20060900_paper_ciep_dejong.pdf